

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Postboks 8036
0030 OSLO

Høringsuttalelse - Levekår for mennesker med utviklingshemming

Fylkesmannen i Buskerud viser til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets høringsbrev av 22. mars 2013 om levekår og tiltak for mennesker med utviklingshemming. Vi ser nødvendigheten av en ny gjennomgang på dette området.

I høringsbrevet ble vi bedt om å forelegge høringsnotatet til underliggende organer og etater som ikke er oppregnet i listen. Fylkesmannen i Buskerud har hatt en gjennomgang av notatet på to fagdager med representanter fra kommunens omsorgstjenester som har ansvar for tjenestene til personer med utviklingshemming. Deres innspill blir formidlet i vår uttalelse.

Deler av høringsnotatet er gjennomgått av flere avdelinger hos oss. Vi har i hovedsak innspill knyttet opp til helse- og omsorgssektoren fordi denne sektoren følger personer med utviklingshemming gjennom alle livsfaser, og fordi vi har tette oppfølging av denne sektoren. Våre uttalelser baserer seg i hovedsak på erfaringer med mennesker med utviklingshemming som store hjelpebehov i hverdagen.

Høringsinstansene bes uttale seg om:

- beskrivelsen i høringsnotatet overordnet sett gir et dekkende uttrykk for levekårssituasjonen for personer med utviklingshemming, innen ulike samfunnsområder
- hvordan reformens intensjon om «normalisering» av levekår for personer med utviklingshemming bør praktiseres i dagens samfunn og tjenesteapparat.

Del 1

Fylkesmannen i Buskerud gjenkjenner utvalgets beskrivelser av dagens situasjon og mener høringsnotatet gir et delvis dekkende uttrykk for levekårssituasjonen. Vi har noen kommentarer til beskrivelsene på enkelte områder og mener enkelte viktige områder er utelatt.

Likestilling (kapittel 6)

Fylkesmannen får henvendelser knyttet til at personer med utviklingshemming ikke har de samme mulighetene som andre. Vi har flere ganger hatt henvendelser om mennesker med utviklingshemming som ønsker å gå på folkehøyskoler, men som ikke får plass uten garanti om tjenester (økonomisk kompensasjon) fra hjemkommunen.

Vi ser også gjennom stedlige tilsyns- og klagesaker at prinsippet om at tjenester bør tilrettelegges slik at de møter de forskjellige behovene, ikke fullt ut blir innfridd. Et eksempel på dette er fleksible turnusordninger tilpasset den enkelte ved behov for omfattende helse- og

omsorgstjenester. Det er store ulikheter fra kommune til kommune i hvor stor grad kommunene tilrettelegger turnus for å kunne gi fleksible og individuelle tjenester til den enkelte tjenestemottaker. Vi møter også mange engasjerte tjenesteytere som ønsker slike arbeidstidsordninger fordi de ser at dette gir brukerne bedre muligheter til selvbestemmelse og et mer helhetlig tilbud. De tiltakene som beskrives i kapitlet, mener vi er avgjørende for å nå målet om likestilling for mennesker med utviklingshemming.

Å styre eget liv – selvbestemmelse og medvirkning (kapittel 7)

Vi får tidvis henvendelser om manglende brukermedvirkning i tjenestene og gjenkjenner spesielt området som beskriver at mennesker med utviklingshemming i liten grad får velge hvor de skal bo og hvem de skal bo sammen med. En årsak er at planleggingen av flytting fra foreldrehjemmet til eget hjem kommer i gang for sent eller at det finnes få alternative steder å flytte til. Dette begrenser valgmulighetene for mennesker med utviklingshemming. Vi mener at høringsnotatet bør ta opp at noen mennesker med utviklingshemming må flytte som følge av at kommunene legger tjenestene ut på anbud. Dette fører til en svært usikker livssituasjon for mennesker som har omfattende bistandsbehov.

Gjennom tilsyn avdekker vi ofte at mennesker med utviklingshemming som har behov for hjelp i og utenfor hjemmet, ikke får individuelt tilpassede tjenester. Vi ser at de ofte deltar på de samme aktivitetene som «naboene sine» og at ikke dette alltid er fordi de har sammenfallende interesser. Vi har også avdekket at tjenesteomfanget til personer med utviklingshemming er redusert uten at vedtak om tjenester er revurdert. Mennesker med utviklingshemming er en spesielt sårbar gruppe som ikke selv klarer å ivareta sine rettigheter på dette området. Vi ser at den kjennskap til brukeren den enkelte tjenesteyter har, er avgjørende for at personer med utviklingshemming får hjelp til å utøve selvbestemmelse. Tiltakene som er beskrevet på dette området, mener vi er for lite spesifikke og konkrete. Vi mener det er behov for konkrete opplæringstiltak for økt selvbestemmelse for personer med utviklingshemming, deres familier og tjenesteytere.

Høringsnotatets fremstilling av bruk av tvang og makt overfor personer med utviklingshemming (7.4.1) mener vi er svært mangelfullt og synliggjør ikke status på området. Det har vært løftet mange ulike problemstillinger på området som ikke er berørt i meldingen og dette er noen viktige avklaringer;

- ulik praktisering av regelverket,
- arenaproblematikk,
- bruk av tvang for å hindre og begrense kriminalitet,
- inngåelse av avtaler,
- manglende fagkompetanse med mer.

På dette område mener vi lovverket må gjennomgås og revurderes etter å ha vært praktisert i snart 14 år. Videre ser vi at kapasiteten til å følge opp oppgaver knyttet til dette området hos fylkesmennene er redusert fordi vi har betydelig flere vedtak til overprøving og oppfølging enn tidligere. Kommunene melder også kontinuerlig behov for ytterligere opplæring på området og vi mangler stimuleringsmidler til konkrete utdanningstiltak overfor tjenesteytere uten formell kompetanse.

Et helhetlig og koordinert tjenestetilbud (kapittel 10)

Fylkesmannen får fortsatt mange henvendelser fra familier til mennesker med utviklingshemming som beskriver at det er svært krevende å motta tjenester fra flere instanser. Vi ser at det er en utfordring at koordinerende enheter (KE) juridisk er knyttet opp

til helse- og omsorgssektoren og at KE har begrenset innvirkning på andre instanser. Vi erfarer at koordinatorene ofte ikke har den myndigheten de trenger for å samordne et helhetlig og individuelt tilpasset tjenestetilbud på tvers av instanser. Videre ser vi av klage- og tilsynssaker at koordinatorene også mangler nødvendig tid og kompetanse. Disse forholdene gjør det vanskelig å nå målet Regjeringen har satt om at tjenestetilbudet skal bygges rundt den enkelte og være tilpasset mottakers individuelle behov, ønsker, levesett og evner.

Vi savner en beskrivelse av situasjonen til barna/ungdommene med utviklingshemming og familiene deres som har behov for tiltak fra både pleie- og omsorgssektoren og barnevernet. Det oppstår tidvis vanskeligheter med å avklare hvem som har ansvaret for tiltak rundt disse familiene og det tar ofte lang tid før de får den hjelpen de har krav på.

Arbeid og dagaktivitet (kapittel 12)

Vi gjenkjenner også beskrivelsen av dette området, men ønsker å påpeke at vi får tilbakemelding om at flere personer med utviklingshemming mangler arbeidstilbud og dagaktiviteter. Tilbakemelding fra kommunene er at det er vanskelig å få VTA-plasser som beskrevet i høringsnotatet og at dagtilbudene er de tilbudene som oftest blir utsatt for økonomiske nedskjæringer. Dette er et område vi er bekymret for og vi ser ikke i høringsnotatet at det er beskrevet aktuelle tiltak på dette området.

Helse- og omsorg (kapittel 13)

Høringsnotatets gjennomgang av primærhelsetjenesten og helsesituasjonen er svært generelt og lite knyttet opp mot personer med utviklingshemming. Resultatene og anbefalingene fra rapporten «Helseoppfølging av personer med utviklingshemming» fra 2007 beskrives i liten grad i høringsnotatet og denne rapporten gir et bilde av hvordan situasjonen er både i primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Vi har de siste årene hatt flere henvendelser fordi mennesker med utviklingshemming med akutt tannverk har ventet opp til 8 måneder før de har fått tannbehandling i narkose.

Beskrivelsen av pleie- og omsorgstjenester synes heller ikke å gi et totalt bilde av situasjonen og vår erfaring er at det er store forskjeller på tjenestetilbudet fra kommune til kommune for mennesker med utviklingshemming og deres familier. Lovgivningen som regulerer tjenestene, er i stor grad skjønnsbaserte og det er ingen nasjonale retningslinjer når det gjelder omfang, innhold og kvalitet på tjenestene. Kommunene organiserer tjenestene til personer med utviklingshemming svært forskjellig og vi ser at kommunene har problemer med å skaffe tjenesteytere med treårig høgskoleutdanning. De som er ansvarlige for daglig tjenesteyting, har generelt for liten tid til både å følge opp oppgaver knyttet til tjenesteytingen og tid til veiledning og oppfølging av andre tjenesteytere. En annen utfordring kommunene møter, er å komme i posisjon til å gi tjenester til mennesker med utviklingshemming som ikke ønsker å ta imot hjelp, selv om de har rett på hjelp.

I en kommunal hverdag er det mange gode formål som skal ivaretas gjennom de tiltak som rapporten nevner. Flere av tiltakene har pågått over tid, uten at dette nødvendigvis har hatt noen direkte effekt for mennesker med utviklingshemming. Vi mener det er viktig med egne, målrettede tiltak for denne gruppen, slik at de ikke blir nedprioritert i forhold til mange andre gode formål. Vi mener det er behov for mer konkrete tiltak for å realisere målene med reformen.

Bolig (kapittel 14)

Vi gjenkjenner momentene i høringsnotatet og vi ser at mennesker med utviklingshemming er mer utsatte for flytting på grunn av at de ofte leier leiligheter. Vi får fra tid til annen henvendelse fra nærpersoner/hjelpeverger som mener at mennesker med utviklingshemming har svært høye boutgifter. Vi ser også at kommunene ikke bestandig følger Husbankens anbefalinger når de bygger boliger tilpasset mennesker med utviklingshemming, men tror at økt bevissthet vil sikre at utviklingen snur og at kommunene fremover bygger i tråd med Husbankens anbefalinger.

Fritid og kultur (kapittel 15)

Fylkesmannen kjenner til at det kan være vanskelig å rekruttere støttekontakter og at avlønningen kan være en årsak til dette. Vi er også kjent med at kommunene har ulik praksis om når de innvilger støttekontakt og i hvilket omfang. Noen av de klagesakene vi har hatt til behandling, har vi omgjort fordi barn/ungdom ikke har fått støttekontakt med den begrunnelse av at det å følge til fritidsaktiviteter er en del av omsorgsplikten foreldre har. Dette er avgjørelser som innebærer stor grad av skjønn fra den enkelte saksbehandler ute i kommunene. Fylkesmannen mener det mangler nasjonale retningslinjer på dette område.

Om mennesker med utviklingshemming har mulighet til å dra på ferie, avhenger av deres økonomi, pårørende, tjenesteyteren og om kommunen legger til rette for dette. Vi får henvendelser om hvorvidt kommunen har plikt til å legge til rette for dette, og mener å se at flere kommuner ikke lenger har økonomi til å tilrettelegge for at mennesker med utviklingshemming får reist på ferie. Begrunnelsen er at dette ikke er lovpålagt. I høringsnotatet ser vi ikke at det er satt opp aktuelle tiltak for å gi flere mennesker med utviklingshemming muligheten til å reise på ferie.

Del 2

Reformens intensjon om «normalisering» av levekår for personer med utviklingshemming bør praktiseres gjennom nasjonale retningslinjer og en nærmere konkretisering av hvilke rettigheter den enkelte har krav på i hele livsløpet for å nå målene fra ansvarsreformen.

Vi tror det er avgjørende at kommunene har tjenesteytere/koordinatorer som har myndighet, tid og kompetanse til å følge opp mennesker med utviklingshemming og deres familier slik at de skal kunne realisere ønsker for hvordan de ønsker å leve sine liv med den hjelpen de har behov for. Dette mener vi krever økt oppmerksomhet fra administrativ og politisk ledelse i kommunene, og vi mener også at det er nødvendig med et kompetanseløft for tjenesteyterne som jobber med mennesker med utviklingshemming. Dette vil være avgjørende for at brukermedvirkningen skal bli reell og for at mennesker med utviklingshemming skal kunne ta viktige avgjørelser i eget liv, med støtte fra nærpersoner og tjenesteytere.

Fylkesmannen mener at høringsnotatet om levekårssituasjonen er viktig for å gjøre opp en status på området og for å iverksette viktige tiltak. Vi håper høringsuttalelsene vil føre til at den planlagte stortingsmeldingen vil gi en mer dekkende og konkret beskrivelse av situasjonen.

Med hilsen

Ketil Kongelstad
fylkeslege

Hege Kylland
seniorrådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten underskrift